

UCHWAŁA

5 kwietnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Paweł Grzegorczyk

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

na posiedzeniu niejawnym 5 kwietnia 2024 r. w Warszawie
w sprawie ze skargi wierzyciela Niestandaryzowanego Sekurytyzacyjnego Funduszu Inwestycyjnego Zamkniętego w W.
na postanowienie Komornika sądowego przy Sądzie Rejonowym w Przasnyszu M. G. z 30 sierpnia 2022 r. w sprawie Km [...] w przedmiocie skargi wierzyciela na postanowienie Referendarza sądowego z 20 października 2022 r. w sprawie I Co 2062/22, na skutek przedstawienia przez Sąd Rejonowy w Przasnyszu postanowieniem z 18 stycznia 2023 r., I Co 2494/22, zagadnienia prawnego:

„Czy w przypadku złożenia przez wierzyciela wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego po śmierci dłużnika zachodzi podstawa do pobrania od wierzyciela opłaty egzekucyjnej, o której mowa w art. 30 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 210 ze zm.)”

podjął uchwałę:

Złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie egzekucji przeciwko zmarłemu dłużnikowi może stanowić oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 ustawy z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych (tekst jedn. Dz. U. z 2024 r., poz. 377).

UZASADNIENIE

Zagadnienie prawne przedstawione Sądowi Najwyższemu wyłoniło się w sprawie, w której wierzyciel Niestandaryzowany Sekurytyzacyjny Fundusz Inwestycyjny Zamknięty w W. 25 lipca 2022 r. złożył wniosek do komornika sądowego o wszczęcie postępowania egzekucyjnego. W toku postępowania komornik ustalił, że dłużnik zmarł 24 grudnia 2016 r. i postanowieniem z 30 sierpnia 2022 r. - na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. - umorzył postępowanie egzekucyjne z uwagi na oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania. Jednocześnie ustalił koszty postępowania na łączną kwotę 1035,13 zł, w tym opłatę stosunkową w kwocie 974,43 zł, i kosztami tymi obciążył wierzyciela na podstawie art. 30 ustawy o kosztach komorniczych (tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 377 – dalej: „u.k.k.” lub „ustawa o kosztach komorniczych”), uznając, że wobec śmierci dłużnika wierzyciel oczywiście niecelowo wszczął postępowanie egzekucyjne.

Od powyższego rozstrzygnięcia skargę na czynności komornika wniósł wierzyciel zarzucając naruszenie art. 30 u.k.k. przez jego błędną wykładnię i zastosowanie skutkujące przyjęciem, że wszczęcie postępowania egzekucyjnego po śmierci dłużnika stanowi oczywiście niecelowe wszczęcie egzekucji, uzasadniające obciążenie wierzyciela opłatą stosunkową. W przypadku nie uwzględnienia tego zarzutu sformułował wniosek ewentualny o obniżenie opłaty egzekucyjnej na podstawie art. 48 ust. 1 u.k.k.

Postanowieniem z 20 października 2022 r. referendarz sądowy w Sądzie Rejonowym w Przasnyszu oddalił skargę wierzyciela, a także wniosek ewentualny o obniżenie opłaty egzekucyjnej. W motywach rozstrzygnięcia w zakresie dotyczącym opłaty stosunkowej powołał się na stanowisko Sądu Najwyższego zajęte w sprawie III CZP 36/22. Nie znalazł także podstaw do obniżenia opłaty stosunkowej uznając, że nie wystąpiły szczególne okoliczności odnoszące się do nakładu pracy komornika uzasadniające uwzględnienie skargi w tym zakresie.

Podczas rozpoznawania skargi wierzyciela na orzeczenie referendarza sądowego Sąd Rejonowy w Przasnyszu powziął poważne wątpliwości, którym dał wyraz w zagadnieniu prawnym, przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia na podstawie art. 390 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Problem przedstawiony przez Sąd Rejonowy dotyczy tego, czy w przypadku złożenia przez wierzyciela wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego po śmierci dłużnika zachodzi podstawa do pobrania przez komornika od wierzyciela opłaty stosunkowej, o której mowa w art. 30 u.k.k.

Zgodnie z art. 30 u.k.k. w razie oczywiście niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego lub wskazania we wniosku o wszczęcie egzekucji osoby niebędącej dłużnikiem komornik wydaje postanowienie o pobraniu od wierzyciela opłaty stosunkowej w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia. W takim przypadku komornik nie ściąga ani nie pobiera opłaty od dłużnika, a opłatę ściągniętą lub pobraną zwraca dłużnikowi. Art. 29 ust. 1-3 nie stosuje się.

Artykuł 30 u.k.k. zastąpił obowiązujący uprzednio art. 49 ust. 4 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o komornikach sądowych i egzekucji (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1309, ze zm. – dalej: „u.k.s.e.” lub „ustawa o komornikach sądowych i egzekucji”), który stanowił, że w przypadku niecelowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego opłaty o których mowa w art. 49 ust 1 i 2 ustawy uiszcza wierzyciel. Artykuł 49 ust. 4 u.k.s.e. był efektem dostrzeżenia przez ustawodawcę, że art. 770 § 1 k.p.c. wskazuje na obowiązek zwrotu wierzycielowi przez dłużnika kosztów związanych z celowym prowadzeniem egzekucji, brak było jednak normy przewidującej obowiązek uiszczenia opłaty należnej komornikowi w przypadku złożenia przez wierzyciela niecelowo wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego.

Artykuł 30 u.k.k. został wprowadzony z dniem 1 stycznia 2019 r. ustawą z dnia 28 lutego 2018 r. o kosztach komorniczych. Celem ustawy w tym zakresie było umożliwienie komornikowi obciążenia nierzetelnego wierzyciela opłatą w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia w przypadkach wymienionych w art. 30 u.k.k. Zgodnie z uzasadnieniem projektu ustawy *ratio legis* tego rozwiązania stanowiło założenie, że to właśnie wierzyciel posiada najpełniejszą wiedzę o tym, czy zachodzi potrzeba wszczęcia postępowania egzekucyjnego, i o tym kto jest jego dłużnikiem. W zamierzeniu projektodawcy regulacja ta miała wyeliminować sytuacje, w których wierzyciele nie dokładają należytej staranności przy określeniu osoby dłużnika (wskazując np. nieprawidłowy adres)

i doprowadzają w ten sposób do podjęcia czynności egzekucyjnych przeciwko osobom trzecim. Powinna także przyczynić się do ograniczenia sytuacji, w których wierzyciel kieruje do komornika wnioski o wszczęcie egzekucji pomimo uprzedniego spełnienia świadczenia przez dłużnika. W ocenie projektodawcy proponowana regulacja stanowi odzwierciedlenie założenia, że państwo nie powinno akceptować działań, w których złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji stanowi przejaw nadużycia prawa. Przyjęcie takiego rozwiązania powinno ograniczyć przypadki, w których do złożenia wniosku o egzekucję świadczeń powtarzających się dochodzi wyłącznie w celu szykanowania dłużnika, który dobrowolnie i terminowo realizuje obowiązki określone w tytule wykonawczym (zob. druk sejmowy nr 1581, Sejm VIII Kadencji).

Kwestia rozumienia pojęcia „oczywistej niecelowości” oraz „niecelowości” była przedmiotem rozbieżnych ocen zarówno w literaturze przedmiotu, jak i orzecznictwie. Nie budzi jedynie kontrowersji, że ocena niecelowości wszczęcia postępowania egzekucyjnego powinna być dokonywana według stanu istniejącego w chwili jego zainicjowania.

Przedstawione zagadnienie było przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego na tle art. 49 ust. 4 nie obowiązującej już ustawy o komornikach sądowych i egzekucji. W uchwale z 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10 (OSNC 2011, nr 7-8, poz. 80) Sąd Najwyższy przyjął, że przepis ten w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 24 maja 2007 r. o zmianie ustawy o komornikach sądowych i egzekucji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 112, poz. 769) nie stanowi podstawy pobrania od wierzyciela opłaty egzekucyjnej w przypadku umorzenia postępowania egzekucyjnego ze względu na brak zdolności sądowej dłużnika (art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c.), który istniał już w chwili złożenia wniosku egzekucyjnego. W motywach uchwały Sąd Najwyższy uznał, że użyte w art. 49 ust. 4 u.k.s.e. pojęcie „celowego wszczęcia postępowania egzekucyjnego” nie odnosi się do sytuacji, gdy postępowanie egzekucyjne jest niedopuszczalne.

Ponadto Sąd Najwyższy rozpatrywał analogiczne zagadnienie prawne wydając 27 stycznia 2022 r. uchwałę w sprawie III CZP 36/22, (OSNC 2022, nr 9, poz. 86), w której przyjął, że złożenie przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi stanowi oczywiście niecelowe wszczęcie

postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 u.k.k. Stwierdził, że „oczywista niecelowość” w rozumieniu art. 30 u.k.k. na charakter obiektywny, a literalne brzmienie tego przepisu nie wskazuje na potrzebę odwołania się przy interpretacji tego pojęcia do intencji lub wiedzy wierzyciela, ale na brak możliwości doprowadzenia do celu oraz niewątpliwość takiej kwalifikacji. W konsekwencji uznał, że brak podstaw do uwzględniania subiektywnego nastawienia wierzyciela i czynienia ustaleń czy złożenie przez niego wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi stanowiło wyraz nadużycia prawa a wierzyciel wiedział o śmierci dłużnika lub też wyraz niedochowania przez wierzyciela należytej staranności przez zaniechanie ustalenia czy dłużnik żyje. Przyjął zatem, że złożenie wniosku przeciwko zmarłemu dłużnikowi zawsze będzie uzasadniać obciążenie wierzyciela opłatą egzekucyjną, także wtedy, gdy nie można mu przypisać żadnego zawinienia.

Uchwała ta zapadła jednak w składzie nie zapewniającym możliwości wydania orzeczenia w warunkach nie dotkniętym nieważnością (zob. m.in. uchwała połączonych Izb Sądu Najwyższego – zasada prawna - z 23 stycznia 2020 r., BSA I-4110-1/2020, OSNKW 2020, nr 2, poz. 7; uchwała Sądu Najwyższego z 5 kwietnia 2022 r., III PZP 1/22, OSNP 2022, nr 10, poz. 95; uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 22 czerwca 2022 r., I KZP 2/22, OSNKW 2022, nr 6, poz. 22 oraz wyroki Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z 19 listopada 2019 r., C – 585/18, C – 624/18, C – 625/18; z 2 marca 2021 r., C-824/18; z 6 października 2021 r., C - 487/19; z 5 listopada 2021 r., C–192/18; z 21 grudnia 2023 r., C-718/21; a także wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 8 listopada 2021 r., *Dolińska-Ficek, Ozimek przeciwko Polsce*, skargi nr 49868/19 i 57511/19; z 3 lutego 2022 r., *Advance Pharma spółka z.o.o. przeciwko Polsce*, skarga nr 1469/20; i z 23 listopada 2023 r., *Wałęsa przeciwko Polsce*, skarga nr 50849/21).

Ponadto, z motywów przedstawionego przez Sąd Rejonowy zagadnienia prawnego wynika, że uchwała ta nie doprowadziła do wyeliminowania istniejących rozbieżności w orzecznictwie sądów powszechnych, ale przyczyniła się do powstania jeszcze większych wątpliwości.

Podobnym zagadnieniem zajmował się także Sąd Najwyższy w uchwale z 28 stycznia 2022 r., III CZP 21/22, (OSNC 2022, nr 10, poz. 98) przyjmując, że art. 30 u.k.k. nie stanowi podstawy pobrania przez komornika sądowego opłaty egzekucyjnej od wierzyciela na podstawie art. 824 § 1 pkt 2 k.p.c. ze względu na złożenie przez wierzyciela wniosku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego po ogłoszeniu upadłości dłużnika.

Podejmując ten problem należy opowiedzieć się za rozwiązaniem, że złożenie przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego przeciwko zmarłemu dłużnikowi może stanowić oczywiście niecelowe wszczęcie postępowania egzekucyjnego w rozumieniu art. 30 u.k.k.

Za przyjęciem takiego stanowiska przemawia w pierwszej kolejności literalna wykładnia art. 30 u.k.k. Zasadniczo użyte w nim pojęcie „niecelowości” należy odnosić do art. 770 § 1 k.p.c., który uwzględnia koszty niezbędne do celowego przeprowadzenia egzekucji. Egzekucja będzie celowa wtedy, gdy bez jej przeprowadzenia – według stanu na dzień złożenia przez wierzyciela wniosku – wierzyciel nie uzyskałby świadczenia stwierdzonego tytułem wykonawczym. Ustawodawca posłużył się jednak w art. 30 u.k.k. dodatkowo kwantyfikatorem „oczywistej niecelowości”, który jest charakterystyczny dla klauzul generalnych, w których zastosowanie określonej regulacji jest ściśle uzależnione od okoliczności konkretnej sprawy. Zastosowanie przez ustawodawcę pojęcia „nieostrego” przemawia przeciwko rozszerzającej interpretacji zakresu jego stosowania, skoro ma w efekcie prowadzić do nałożenia na wierzycieli opłat publicznoprawnych.

Ponadto porównanie poprzednio obowiązującego art. 49 ust. 4 u.k.s.e. i będącego przedmiotem analizy art. 30 u.k.k. wskazuje, że różnica między nimi polega jedynie na tym, że uprzednio dla obarczenia wierzyciela opłatą egzekucyjną wystarczające było wszczęcie postępowania egzekucyjnego „niecelowo”, obecnie natomiast niezbędna jest „oczywista niecelowość”, co przemawia na zamiarem ograniczenia jego zastosowania.

W konsekwencji pojęcie to należy wiązać ze złożeniem przez wierzyciela wniosku egzekucyjnego, mimo że nie mógł on doprowadzić do zrealizowania obowiązku objętego tytułem wykonawczym, o czym wierzyciel przed złożeniem wniosku wiedział lub gdyby nie działał niedbale mógł się dowiedzieć.

Katalog takich sytuacji jest otwarty i obejmuje między innymi złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji na podstawie tytułu egzekucyjnego, z którego świadczenie zostało dobrowolnie spłacone lub wyegzekwowane, tytuł wykonawczy został pozbawiony wykonalności, wskazanie we wniosku innej osoby niż dłużnik, złożenie przez dłużnika przed złożeniem wniosku egzekucyjnego uzasadnionego zarzutu potrącenia, złożenie wniosku egzekucyjnego mimo dobrowolnego zaspakajania przez dłużnika alimentów w terminie i wysokości określonej w tytule wykonawczym, wszczęcie egzekucji mimo posiadania przez wierzyciela zastawu zabezpieczającego pełne zaspokojenie roszczenia, chyba że egzekucja została skierowana do przedmiotu zastawu (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 27 listopada 1986 r., III CZP 40/86, OSNCP nr 5 -6, poz. 71; uchwała Sądu Najwyższego z 28 lutego 1995 r., nr 5, poz. 83 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 9 września 1987 r., III CRN 233/87, OSNC 1989, nr 10, poz. 161).

Katalog ten należy rozszerzyć także na złożenie wniosku egzekucyjnego przeciwko osobie pozbawionej zdolności sądowej w warunkach nadużycia prawa lub niedbalstwa. Przeciwnie stanowisko zajęte w uchwale z 17 grudnia 2010 r., III CZP 93/10, wykluczające możliwość odniesienia „niecelowości” do niedopuszczalności postępowania egzekucyjnego nie zasługuje na podzielenie. Pod pojęciem „niecelowy” należy bowiem rozumieć także egzekucję niedopuszczalną już w dacie wszczęcia postępowania. Ponadto, uchwała ta zapadła na gruncie nieobowiązującej już ustawy o komornikach sądowych i egzekucji, która była oparta na odmiennych założeniach niż obecnie obowiązująca ustawa o kosztach komorniczych (zob. m.in. uchwała Sądu Najwyższego z 27 lutego 2020 r., III CZP 62/19, OSNC 2020, nr 11, poz. 94),

Za takim rozumieniem art. 30 u.k.k. jednoznacznie także przemawia cel ustawodawcy zaprezentowany w wyżej przytoczonym uzasadnieniu projektu ustawy o kosztach komorniczych. Wprawdzie intencje czy wola ustawodawcy nie mogą przesądzać o treści wyinterpretowanej z uchwalonego przepisu normy prawnej, ale nie powinno się od tych motywów abstrahować (zob. m.in. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 11 kwietnia 2008 r., III CZP 130/07,

OSNC 2008, nr 10, poz. 108 oraz wyrok Sądu Najwyższego z 16 stycznia 2007 r., IV CSK 290/07, niepubl.).

Wskazuje on na sankcyjny charakter tej opłaty wobec wierzyciela za oczywiście zbędne uruchomienie postępowania egzekucyjnego i wygenerowanie związanych z tym kosztów. W konsekwencji brak należytej staranności wierzyciela uzasadniający obciążenie go opłatą egzekucyjną należy odnosić do sytuacji, gdy dla każdego przeciętnego uczestnika obrotu jest oczywiste, że należy podjąć przed złożeniem wniosku egzekucyjnego czynności weryfikujące zdolność sądową dłużnika, a wierzyciel tego nie czyni. Wypracowanie właściwego wzorca staranności powinno nastąpić w drodze orzecznictwa sądów, w okolicznościach konkretnych spraw, z uwzględnieniem specyfiki postępowania egzekucyjnego, cech wierzyciela, odstępu czasowego między zakończeniem postępowania rozpoznawczego a złożeniem wniosku o wszczęcie egzekucji, zakresem wiedzy wierzyciela o osobie dłużnika, a także użyciem przez ustawodawcę kwantyfikatora „oczywistej”, co przemawia za zamiarem piętnowania niedbalstwa lub nadużycia prawa.

Ocenę tę wspiera szczególny charakter art. 30 u.k.k. stanowiącego wyjątek od zasady obciążania dłużnika kosztami egzekucji (art. 770 § 1 zd. 1 k.p.c., art. 21 ust. 1 i art. 27 ust. 1 u.k.k.), co wskazuje na niedopuszczalność jego rozszerzającej wykładni. Egzekucja stanowi bowiem – jak trafnie wskazuje się w literaturze przedmiotu - formę udzielenia wierzycielowi publicznoprawnego wsparcia przy dochodzeniu należnych mu od dłużnika świadczeń cywilnoprawnych. U podstaw aksjologii egzekucji sądowej leży konieczność ochrony praw wierzyciela, który nie uzyskał od dłużnika świadczenia, mimo że zostało ono stwierdzone tytułem wykonawczym. Wykładnia art. 30 u.k.k. nie powinna zatem pozostawać w sprzeczności z tą aksjologią, a wierzyciel w jej efekcie nie powinien być obciążany opłatą egzekucyjną, mimo złożenia wniosku egzekucyjnego w dobrej wierze i z zachowaniem należytej staranności.

Za przyjętym rozwiązaniem przemawia także wykładnia systemowa. Zgodnie z art. 18 ust. 2 u.k.k. komornik pobiera bowiem i ściągą opłaty komornicze tylko w przypadkach przewidzianych w ustawie, co czyni niedopuszczalnym stosowanie przepisu o ponoszeniu opłat komorniczych w drodze wykładni rozszerzającej lub

przez analogię. Ponadto, przyjęte w ustawie o kosztach komorniczych regulacje w zakresie obciążania wierzyciela opłatami egzekucyjnymi (art. 18 ust. 1 pkt 1 u.k.k.) akcentują konieczność korzystania przez niego ze swoich uprawnień w sposób odpowiedzialny, skoro zasadniczo z brakiem należytej staranności wierzyciela , a nie istnieniem obiektywnej niecelowości prowadzenia egzekucji powiązano możliwość pobierania od niego opłat (art. 29 ust. 1 – 2 u.k.k.).

Wykładnię odrywającą sankcję z art. 30 u.k.k. od oceny zachowania wierzyciela z uwzględnieniem kryteriów obiektywnych i odnoszącą „ oczywistą niecelowość” do obiektywnej bezcelowości prowadzenia skutecznej egzekucji przeciwko podmiotowi pozbawionemu zdolności sądowej należy odrzucić. Takie stanowisko pozostaje bowiem w sprzeczności z koniecznością ścieśniającej wykładni art. 30 u.k.k. jako odstępstwa od zasad ogólnych, nie uwzględnia publicznoprawnego charakteru opłaty stosunkowej i funkcji, którą w zamierzeniu ustawodawcy ma ona realizować w przypadkach, o których mowa w art. 30 u.k.k.

Opłata komornicza jest niepodatkową należnością budżetową o charakterze publicznoprawnym pobieraną za czynności, o których mowa w art. 3 ust. 3 pkt 1-2a ustawy z 22 marca 2018 r. o komornikach sądowych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 1691, ze zm. – dalej: „u.k.s.” lub „ ustawa o komornikach sądowych”) na zasadach wynikających z ustawy o kosztach komorniczych. Uzyskane opłaty egzekucyjne, po potrąceniu wynagrodzenia prowizyjnego komornika, stanowią dochód budżetu państwa (art. 149 ust. 1-3 u.k.s.). W konsekwencji przesłanki uzyskania opłat oraz ich wysokość są ściśle określone w przepisach ustawy o kosztach komorniczych i nie jest dopuszczalne obciążanie tymi opłatami uczestników postępowania w przypadkach, z którymi przepisy ustawy nie wiążą obowiązku ich uiszczenia, także wtedy, gdy komornik poniósł określony nakład pracy (art. 18 ust. 2 u.k.k.); (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 22 października 2002 r., III CZP 65/02, OSNC 2003, nr 7-8, poz. 100).

Przeciwnie stanowisko jest sprzeczne nie tylko z publicznoprawnym charakterem opłaty egzekucyjnej, ale także z jej funkcją jako swoistego wynagrodzenia za prowadzenie egzekucji, spełniającego zasadniczo rolę prewencyjną wobec dłużnika, który musi mieć świadomość, że nie wykonanie dobrowolnie tytułu wykonawczego, będzie się dla niego wiązać z dodatkowymi

kosztami. Nie zapewnia ona natomiast zawsze komornikowi wynagrodzenia za poniesiony nakład pracy (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 30 kwietnia 2012 r., SK 4/10, OTK ZU 2012, nr 4A, poz. 42).

Analogicznie opłata z art. 30 u.k.k. ponoszona przez wierzyciela będzie zgodnie z założeniem ustawodawcy pełnić funkcję prewencyjną i motywacyjną w stosunku do niego tylko wtedy, gdy jej pobranie będzie powiązane z kształtowaniem jego odpowiedzialnej postawy prowadzącej do obniżenia kosztów egzekucji, a nie obarczaniem go ryzykiem wypadku losowego w postaci śmierci dłużnika lub nakładaniem na niego obowiązków sprzecznych z istotą postępowania egzekucyjnego. W konsekwencji „oczywiście niecelowe” będzie wszczęcie egzekucji przez wierzyciela, który nie liczy się z ekonomią podejmowanej czynności i racjonalnością postępowania sporządzając wniosek egzekucyjny niedbale i powodując powstanie zbędnych kosztów egzekucyjnych.

Obiektywizacja pojęcia „oczywistej bezcelowości” prowadziłoby do nieakceptowanych rezultatów w postaci obciążenia opłatą wierzyciela, który w dacie złożenia wniosku upewnił się, że dłużnik żyje, a do śmierci doszło między datą złożenia wniosku, a jego wpływem do komornika. Nie uwzględnia ona także niezależnych od wierzyciela sytuacji związanych ze stwierdzeniem zgonu dłużnika lub uznaniem go za zmarłego.

Ponadto, nie można wierzyciela, który w zwykłym toku czynności po zakończeniu postępowania sądowego prowadzonego z udziałem dłużnika wystąpił z wnioskiem egzekucyjnym, obarczać opłatą egzekucyjną mającą charakter sankcji za brak rzetelności w przygotowaniu wniosku, skoro z reguły zbędne, w takiej sytuacji jest dokonywanie badania, czy dłużnik zachował zdolność sądową. Przeciwnie stanowisko jest sprzeczne z wymogami praktyki obrotu i zwiększałoby wydatki na prowadzenie egzekucji jeszcze przed jej wszczęciem. Każdorazowa weryfikacja przez wierzyciela zdolności sądowej dłużnika, stałaby w sprzeczności z efektywnością i sprawnością egzekucji, która co do zasady wymaga szybkiego złożenia wniosku egzekucyjnego. Brak dobrowolnej realizacji tytułu wykonawczego nakazuje się bowiem liczyć z możliwością podejmowania przez dłużnika czynności udaremniających skuteczną egzekucję. W takim stanie rzeczy występowanie przez wierzyciela każdorazowo z wnioskiem do właściwych organów celem

zweryfikowania zdolności sądowej dłużnika, celem uniknięcia ryzyka obciążenia opłatą egzekucyjną w wysokości 10% egzekwowanego świadczenia pozostaje w kolizji z celem egzekucji.

Opłata ta przy znacznej wartości egzekwowanego świadczenia może być znaczącym uszczerbkiem majątkowym dla wierzyciela, który zgodnie z prawem zwrócił się do komornika o egzekucję należnego mu świadczenia. Śmierć dłużnika jest zdarzeniem, z którym należy się liczyć, nie można jednak na wierzyciela każdorazowo nakładać obowiązku weryfikacji, czy dłużnik jeszcze żyje, skoro prawdopodobieństwo utraty przez niego zdolności sądowej w nieodległym czasie od zakończenia postępowania sądowego z jego udziałem będzie nikłe. Odmiennej oceny będzie natomiast wymagała sytuacja, gdy od daty orzeczenia upłynie dłuższy okres lub dane dłużnika ewentualnie inne znane wierzycielowi okoliczności będą wskazywały na prawdopodobieństwo jego śmierci. W takich sytuacjach wierzyciel powinien zweryfikować celowość występowania z wnioskiem i zaktualizować dane adresowe dłużnika oraz jego zdolność sądową.

Nie można także pominąć, że to w toku postępowania egzekucyjnego komornik gromadzi informacje o dłużniku przydatne dla celu egzekucji (art. 761 i art. 801 k.p.c.) i dysponuje w przeciwieństwie do wierzyciela instrumentami, które pozwalają to czynić szybko i efektywnie. W stanie prawnym obowiązującym od 1 stycznia 2019 r. komornik ma także możliwość uzyskania za pośrednictwem systemu teleinformatycznego (art. 761 § 2² k.p.c.) informacji o dłużniku z bazy PESEL w zakresie niezbędnym do prowadzenia postępowania egzekucyjnego lub zabezpieczającego (art. 46 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 24 września 2010 r. o ewidencji ludności – tekst jedn. Dz.U. z 2024 r., poz. 736 – dalej: „u.e.l.”)

Ustawodawca nie nałożył natomiast na wierzyciela przed złożeniem wniosku egzekucyjnego obowiązku pozyskania wiedzy o sytuacji życiowej i majątkowej dłużnika. Wierzyciel ma wprawdzie możliwości poczynienia ustaleń odnośnie do zdolności sądowej dłużnika, ale nie uczyni tego tak sprawnie jak komornik (zob. art. 46 ust. 2 pkt 1 u.e.l.).

Nie przekonuje stanowisko, że za obiektywizacją pojęcia „oczywistej niecelowości” przemawia art. 79 ust. 1 pkt 1 b ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2023 r., poz. 1144,

ze zm.), przewidujący obciążenie opłatą sądową powoda, który nie miał wiedzy, że pozwany nie żyje. Po pierwsze, regulacja ta jest oderwana od kwantyfikatora „oczywistej niecelowości”, którą ustawodawca posłużył się w art. 30 u.k.k. Po wtóre, odróżnić należy zainicjowanie sporu sądowego od wszczęcia egzekucji, przeciwko skonkretyzowanemu dłużnikowi, którego zdolność sądowa została już zweryfikowana w postępowaniu sądowym zakończonym wydaniem tytułu wykonawczego.

Nie można również zgodzić się z tezą, że skutkiem obiektywnego odczytania art. 30 u.k.k. skutecznie przeciwdziała możliwość ubiegania się przez wierzyciela o miarkowanie opłaty egzekucyjnej za egzekucję świadczeń pieniężnych. Miarkowanie zakłada bowiem, że opłata została nałożona zasadnie. Nie uwzględnia zatem sytuacji, gdy wierzyciel złożył wniosek o wszczęcie egzekucji w stosunku do nieżyjącego dłużnika z zachowaniem należytej staranności. Ponadto, przesłanki, które decydują o zaistnieniu szczególnych okoliczności uzasadniających miarkowanie opłaty w postaci sytuacji majątkowej wierzyciela i nakładu pracy komornika mogą nie korespondować w najmniejszym nawet stopniu z obciążeniem wierzyciela opłatą w okolicznościach konkretnej sprawy egzekucyjnej. Sąd nie może natomiast obniżyć prawidłowo ustalonej przez komornika opłaty egzekucyjnej powołując się na inne przesłanki niż wymienione w art. 48 u.k.k.

Ubocznie dostrzeżenia wymaga, że po przedstawieniu Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego z dniem 1 lipca 2023 r. weszła w życie kolejna nowelizacja kodeksu postępowania cywilnego wprowadzona ustawą z 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614), która w art. 1 pkt 101 dodała art. 800¹ k.p.c., zgodnie z którym organ egzekucyjny odmawia wszczęcia egzekucji, gdy zachodzą okoliczności, o których mowa w art. 199 § 1 k.p.c., albo gdy przepis szczególny tak stanowi, albo wniosek o wszczęcie egzekucji jest niedopuszczalny z innych przyczyn (art. 800¹ § 1 k.p.c.). W razie odmowy wszczęcia egzekucji organ egzekucyjny wstrzymuje się z dalszymi czynnościami, a wniosek o wszczęcie egzekucji nie wywołuje żadnych skutków, jakie ustawa wiąże z jego złożeniem (art. 800¹ § 2 k.p.c.).

Regulacja ta nie znajdowała zastosowania w sprawie, jej wejście w życie nie zmienia jednak zajętego stanowiska dotyczącego możliwości obciążenia

wierzyciela opłatą, o której mowa w art. 30 u.k.k. Przepis ten ma bowiem szerszy zakres niż art. 770 § 1 k.p.c. i pozwala na ustalenie opłaty w razie wszczęcia postępowania, w którym nie doszło do wszczęcia egzekucji. Złożenie wniosku o wszczęcie egzekucji (art. 796 § 1 k.p.c.) powoduje bowiem wszczęcie postępowania egzekucyjnego, natomiast do wszczęcia egzekucji dochodzi dopiero po dokonaniu przez organ egzekucyjny pierwszej czynności egzekucyjnej w stosunku do dłużnika, co powinno być poprzedzone zbadaniem przez organ egzekucyjny, czy prowadzenie postępowania jest dopuszczalne.

Z przytoczonych względów Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak na wstępie.

Paweł Grzegorzczak Dariusz Dończyk Monika Koba

[SOP]

(r.g.)